

*До разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 35.725.151 у Львівському
державному університеті внутрішніх
справ*

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри кримінально-
правових дисциплін навчально-наукового інституту права та
правоохоронної діяльності Львівського державного університету
внутрішніх справ Ілони ЯСІНЬ
на дисертацію Андрія НАКОНЕЧНОГО на тему:
«Особливості досудового розслідування незаконного використання з
метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв
або безоплатної допомоги», подану
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дослідження. Збройна агресія рф проти України інтенсифікувала процес внесення змін і доповнень до кримінального законодавства, з метою приведення його у відповідність до викликів війни. 24 березня 2022 р. Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги» № 2155-IX (далі – Закон № 2155-IX) Кримінальний кодекс України (далі – КК України) доповнено ст. 201-2 «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги». Загалом, ідея доповнення КК України аналізованою статтею видається цілком прийнятною, адже в Україну майже щодня надсилається гуманітарна допомога від різних держав у вигляді предметів, товарів та грошових коштів, і така допомога повинна спрямовуватися за цільовим призначенням. Безумовно, що зміни суспільних відносин обумовлюють необхідність оперативних законодавчих змін, в тому числі і заходів кримінально-правового регулювання.

Доповнення КК України ст. 201-2 «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги», призвела до виникнення низки проблем практичного характеру, зумовлених особливостями законодавчої конструкції складу кримінального правопорушення. З'ясування особливостей розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, шляхом вирішення тих завдань, які поставив перед собою автор дослідження, спрямоване на вирішення цих питань та формулювання теоретичних підходів і практичних рекомендацій щодо

удосконалення розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України.

У науці кримінального права України є чимало праць, присвячених проблематиці кримінально-правового реагування держави на незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Водночас, переважна їх більшість стосуються кримінально-правової характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Натомість, застосуванню ст. 201-2 КК України у практиці органів досудового розслідування присвячена недостатня увага вчених, що зумовлює актуальність задекларованої дисертантом теми дослідження. Дисертацію виконано в межах планів науково-дослідної роботи Львівського державного університету внутрішніх справ «Протидія кримінальним правопорушенням, підслідним Національній поліції: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» на 2020-2024 рр. (реєстраційний номер 0121U1139330) та «Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів Національної поліції» на 2022-2025 рр. (реєстраційний номер 0122U001871).

Обґрунтованість, достовірність та новизна представлених результатів дослідження. Новизна наукових положень полягає у тому, що дисертація є першим комплексним у науці кримінального процесуального права та криміналістики монографічним дослідженням теоретико-правових і практичних аспектів проблематики досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Серед найбільш суттєвих результатів окресленої розвідки, які вирізняються науковою новизною та мають важливе теоретичне і практичне значення, слід виділити, зокрема, такі:

- дисертантом узагальнено специфічні особливості початку кримінальних проваджень за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України та висвітлено специфіку закінчення досудового розслідування кримінального провадження за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги і встановлено, що в більшості випадків формою його закінчення є направлення до суду обвинувального акту з підписаною сторонами угодою про визнання винуватості;

- дисертантом визначено обставини, що становлять предмет у кримінальному провадженні щодо кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, застосовано поділ на загальні і спеціальні та з його урахуванням до спеціальних обставин віднесено: 1) належність предмета (товарів/послуг) до гуманітарної/безоплатної допомоги чи благодійних пожертв; 2) наявність достатньої суми заподіяного кримінальним правопорушенням збитку або спрямованість дій підозрюваного саме на отримання вигоди у розмірі, який відповідає значному, великому або особливо

великому; 3) в окремих випадках – належність підозрюваного до спеціального суб'єкта;

- визначено систему профілактичних заходів, які підлягають здійсненню з метою запобігання вчиненню та зменшення кількості випадків вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, до яких віднесено: 1) інформування громадян через засоби масової інформації про кримінальну відповідальність за вчинення вказаного кримінального правопорушення; 2) створення Реєстру осіб, які притягалися до кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; 3) інформування громадян через засоби масової інформації про засудження осіб за ст. 201-2 КК України; 4) проведення роз'яснювальних робіт щодо дій у разі, коли стало відомо про вчинення зазначеного кримінального правопорушення.

Автором удосконалено поняття та структуру криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, розуміння планування шляхом визначення елементів планування розслідування вказаного кримінального правопорушення, а також вчення про криміналістичну версію за рахунок виокремлення кола слідчих версій стосовно події кримінального правопорушення.

Також у дисертації отримала подальший розвиток низка інших наукових позицій, зокрема:

- теоретичні підходи до структури початку кримінального провадження, в якій запропоновано виокремити такі етапи: 1) отримання суб'єктом, уповноваженим на внесення відомостей до ЄРДР інформації про обставини, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; 2) перевірку отриманої інформації шляхом розумової діяльності та проведення передбачених кримінальним процесуальним законом процесуальних дій; 3) внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР;

- система відомостей, що становить предмет допиту підозрюваного за рахунок визначення кола обставин, що підлягають встановленню в ході проведення цієї слідчої (розшукової) дії;

- наукові положення щодо перевірки доказів у ході кримінального провадження шляхом визначення кола слідчих (розшукових) дій, що проводяться задля перевірки показань під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, до яких віднесено: повторний допит учасника кримінального провадження, показання якого перевіряються, допит інших учасників кримінального провадження, одночасний допит двох і більше осіб учасників кримінального провадження, пред'явлення для впізнання, огляд, обшук;

- теоретичні підходи до розкриття комплексу слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, що підлягають проведенню на початковому етапі досудового розслідування незаконного використання з метою отримання

прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Зазначені пропозиції дисертанта є належно обґрунтованими. Обґрунтованість та достовірність отриманих результатів підтверджується також відповідністю отриманих результатів темі дослідження; логічно побудованою структурою роботи; відповідністю мети дослідження тим завданням, що поставив перед собою дисертант; вмінням автора аргументовано доводити свою позицію та брати участь у науковій дискусії, а також якісною аналітичною роботою над достатнім обсягом наукових джерел та судових рішень.

Емпіричну базу дослідження становлять судові рішення Верховного Суду України, судів апеляційної та першої інстанцій, розміщені в ЄДРСР, офіційні статистичні дані та результати анкетування практичних працівників (дізнавачів, слідчих, прокурорів і науково-педагогічних працівників).

Оцінка змісту дисертації, рівня виконання поставлених завдань та оволодіння методологією наукової діяльності. Дисертація виконана на належному науковому рівні. План роботи складено вдало, що сприяє логічно сформованій конструкції роботи та послідовному дослідженню та викладенню усіх аспектів досліджуваної проблематики, а також виконанню усіх завдань, які поставив перед собою дисертант, та досягненню мети дослідження. У першому розділі автор присвятив свою увагу дослідженню поняття незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та криміналістичній характеристиці цього діяння. Другий розділ дисертації автор присвятив дослідженню організації та тактичним особливостям розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. В третьому розділі дисертації автор дослідив перелік обставин, що належать встановленню та доказуванню при розслідуванні незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, слідчі ситуації, версії та планування розслідування, а також профілактичну діяльність слідчого під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Методологічну основу дисертації становлять такі методи наукового пізнання, як: діалектичний, системно-структурний, формально-юридичний, метод статистичного аналізу, соціально-правовий та метод теоретико-правового моделювання. Ці та інші методи наукового пізнання використано дисертантом у взаємозв'язку, що засвідчує достатній рівень оволодіння здобувачем методологією наукового дослідження, та вміле її використання у дисертаційній роботі, поданій до захисту.

Наукове та практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що висновки та рекомендації, наведені у дисертації, можуть бути використані у галузі наукових досліджень – для подальшої розробки теоретико-правових і практичних аспектів проблематики досудового розслідування

незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; у правозастосовній діяльності – дізнавачами, слідчими, прокурорами, співробітниками оперативних підрозділів у ході досудового розслідування кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України; в освітньому процесі – під час підготовки навчальних матеріалів і проведення різних видів занять із навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Дізнання», «Досудове розслідування», «Криміналістика», «Складання процесуальних документів на стадії досудового розслідування», у науково-дослідній роботі здобувачів вищої освіти, а також для підготовки підручників, навчальних посібників і методичних матеріалів викладання зазначених навчальних дисциплін.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих наукових працях. Наукові положення, висновки, які містяться у дисертації достатньою мірою опубліковані у фахових публікаціях та апробовані здобувачем. Кількість та науковий рівень підготовлених наукових праць відповідає вимогам, встановленим для оприлюднення результатів дисертацій. Зокрема, – у чотирьох статтях, опублікованих у журналах, визнаних Міністерством освіти і науки України науковими фаховими виданнями з юридичних наук категорії «Б», а також п'ятьох працях апробаційного характеру. Опубліковані праці відображають основний зміст дисертаційної роботи та відповідають вимогам пункту 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Під час ретельного вивчення змісту дисертації фактів порушення академічної доброчесності (зокрема, академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації) не виявлено.

Дисертаційна робота Андрія Олеговича НАКОНЕЧНОГО є актуальною, цікавою, самостійною та оригінальною науковою працею, в результаті здійснення якої сформульовано низку слушних пропозицій щодо теоретико-правових і практичних аспектів проблематики досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Численні вказані вище позитивні аспекти роботи не виключають наявності **дискусійних положень та зауважень**, які варто розглянути під час публічного захисту для вдосконалення аргументації позицій здобувача, а також для врахування їх у подальшій роботі над окресленою проблематикою:

1. У підрозділі 1.2 на думку дисертанта криміналістична характеристика кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України структурно має складатися з таких елементів: предмет злочинного посягання; способи вчинення кримінального правопорушення; його типові сліди; особа злочинця. Однак запропонована структура видається неповною. З

огляду на практичне значення криміналістичної характеристики та враховуючи особливості законодавчої конструкції складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України до таких елементів доцільно також віднести не лише способи вчинення кримінального правопорушення, а й способи приготування та способи приховування кримінально-протиправної діяльності, знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення, а також мотив та мета кримінально-протиправної діяльності.

Також досліджуючи структуру криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, автор зазначає, що одним з основних елементів такої характеристики є предмет кримінально-протиправного посягання, у виді гуманітарної допомоги, благодійних пожертв, безоплатної допомоги, які можуть надаватися у готівковій, безготівковій формі, а також шляхом переказу на гаманці віртуальних активів. Не вдаючись у дискусію з приводу змісту та обсягу предмета складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, зазначу, що станом на сьогодні правовий статус віртуальних активів не визначений, оскільки Закон України «Про віртуальні активи» № 2074-IX від 17.02.2022 р. не набрав законної сили, що ускладнюватиме процес досудового розслідування, зокрема, з точки зору доказування. Отож, під час захисту цікаво було б почути думку дисертанта з приводу визнання віртуальних активів предметом відповідного складу кримінального правопорушення та яким чином використовувати їх як доказ у кримінальному провадженні.

2. Одним із положень наукової новизни є визначення автором системи профілактичних заходів, які пропонується здійснювати слідчому з метою запобігання вчиненню та зменшення кількості випадків вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України. Вбачається, що запропоновані заходи профілактики є загальними та можуть здійснюватися й іншими уповноваженими суб'єктами розслідування, а також такі, що спрямовані на перешкоджання здійсненню кримінально-протиправного наміру особи на стадіях виявлення наміру або готування до кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України. Відтак, автору доцільно було б детальніше звернути увагу саме на ті заходи профілактики, які потрібно здійснювати слідчому **під час розслідування** незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, оскільки саме так і задекларована назва підрозділу 3.3 «Профілактична діяльність слідчого при розслідуванні незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» дисертаційного дослідження. Наприклад, одним із ефективних заходів профілактики слідчого за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, було б проведення тактичної операції «Профілактика», яка б передбачала проведення системи слідчих (розшукових) дій та превентивних заходів, направлених на

вирішення тактичного завдання під час розслідування, а саме виявлення та усунення обставин, що сприяли вчиненню вказаного кримінального правопорушення.

Також, до заходів профілактичної діяльності слідчого дисертант відносить створення Реєстру осіб, які притягалися до кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. В контексті цього виникає питання – створення чи наповнення та користування відомостями, які містяться у відповідному реєстрі? Якщо йдеться про створення Реєстру, то виникає питання в доцільності його створення, оскільки існує інформаційно-аналітична система «Облік відомостей про притягнення особи до кримінальної відповідальності та наявності судимості», яка містить необхідну інформацію, що може бути використана слідчим у ході здійснення заходів профілактики під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Також на с. 194 автор пише про доцільність прийняття на законодавчому рівні окремого закону, який би регулював «профілактичну діяльність правоохоронних органів у цілому та визначити функції і повноваження кожного з цих органів із урахуванням конкретних категорій найбільш поширених видів кримінальних правопорушень, а з огляду на дію в Україні воєнного стану та істотні обсяги гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги у нашій державі – також кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України». Далі дисертант також висловлює пропозиції про внесення змін до підзаконних нормативно-правових актів, якими врегульовується порядок ввезення гуманітарної допомоги, шляхом підвищення контролю за використання її за цільовим призначенням. Висловлені автором міркування щодо прийняття єдиного закону, який би визначав систему заходів профілактичної діяльності правоохоронних органів, а також внесення змін щодо удосконалення порядку правового регулювання гуманітарної допомоги та контролю за її цільовим використанням, заслуговує уваги, однак дисертант не зазначає до яких саме нормативно-правових актів необхідно внести відповідні зміни та не подає такі пропозиції у вигляді проектів законів про внесення змін до законодавства в додатках до дисертаційного дослідження.

3. У підрозділі 3.2 автор досліджує типові слідчі ситуації, які можуть мати місце під час досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги на початковому та на подальшому етапах розслідування. Відтак поза увагою дисертанта залишилось питання типових слідчих ситуацій і відповідних їм дій на завершальному етапі розслідування. Після надіслання повідомлення про завершення досудового розслідування й відкриття його матеріалів у сторін кримінального провадження може виникнути потреба у проведенні слідчих (розшукових) чи процесуальних дій. Наприклад, стороною

захисту подано клопотання про проведення допиту підозрюваного або заявлено клопотання про допит свідків чи призначення експертизи. В контексті цього цікаво було б почути думку дисертанта з приводу типових слідчих ситуацій, які можуть мати місце ще й на завершальному етапі розслідування.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Викладені вище зауваження мають, здебільшого, дискусійний або ж рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи. Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Андрія НАКОНЕЧНОГО є самостійною, оригінальною, актуальною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають важливе теоретичне та практичне значення та вирішують важливу наукову проблему – створення наукового підґрунтя для ефективного досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. За актуальністю, новизною, достовірністю та обґрунтованістю, науково-теоретичним та практичним значенням отриманих результатів, кількістю та обсягом публікацій, оформленням дисертація відповідає вимогам, передбаченим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами). Відповідно, автор дисертації – Андрій НАКОНЕЧНИЙ – за умови успішного захисту заслуговує на присудження освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

РЕЦЕНЗЕНТ:

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін

навчально-наукового інституту права

та правоохоронної діяльності Львівського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

Ілона ЯСІНЬ